

Eýranda oruntutarlyk saýlawlaryň öňüne geçýär!

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 янвря, 2025

Eýranda oruntutarlyk saýlawlaryň öňüne geçýär! EÝRANDA ORUNTUTARLYK SAÝLAWLARYŇ ÖŇÜNE GEÇÝÄR!

Tähranda Içeri işler Ministrliğinde prezident saýlawlary üçin kandidatlar hasaba alynýan wagty Ibrahim Reisiniň suraty görünýär / Fotosurat: Reuters

Eýranyň prezidenti Ibrahim Reisi we onuň egindeşleriniň wertolýot heläkçiliginde aradan çykmaklarynyň yzyndan Dini lider Ali Hamaney eýranlylara seslenip, prezidentiň ölendigini, onuň we ýoldaşlarynyň şehit bolandygyny, emma döwletiň sagdyn we güýçli durmagyny, edara-guramalary we berkligi bilen ýoluny dowam etdirýändigini mälim edipdi.

Hamana bir sahypanyň ýapylyp, ýene biriniň açylandygyny we

özünüň respublikanyň dini lideri bolmagyny dowam etdirýändigini aýdýan ýalydy.

Kimiň Ibrahim Reisiniň oruntutary we prezident bolmalydygy hakdaky meselä eýran köçeleriniň hiç hili üns bermändigini aňşar.

Şonsuzam prezident wezipesiniň ygtyýarlygynyň ýurduň gündelik işlerini dolandyrmakdan aňry geçip bilmeýändigini, prezidentiň birinji günden başlap kandidatlary kesgitleme karary bilen döwlet agalygynyň elinde bolan režime we beýleki häkimiýet edaralarynyň jogapkärlerine borçludygyny hemmeler bilýär.

Şonuň üçinem arzuw-islegleriniň, etsem-petsemeleriniň saýlawlar arkaly amala aşmajagyny bilýändigilerinden 2021-nji ýyldaky prezident saýlawlaryna eýranlylaryň bary-ýogy 23%-i gatnaşypdy.

Bu gezek saýlawlara gatnaşygyň 20%-denem aşak düşmegine garaşylýar.

Bu ýagdaý prezidentiň saýlanma müddetini diňe munuň Hamaneyiň oruntutaryna nähili täsir etjegini çaklamak üçin yzarlaýan eýran meseleleri boýunça synçylaryň arasynda-da şeýleligine galýar.

Çeşmeleriň biri diňe oruntutarlyk prosesine halkara arenasynda gyzyklanma bildirilýändigini, başga üýtgeşmeleriň wakalara täsirini ýetirip bilmeýändigini we mediýada uly ýer tutmajagyny aýdýar.

Eýranyň dualizmi ýaş nesillere wekilçilik etmeýän, ýaşlaryň isleg-talaplaryna gulak asmaýan režim bolmagynda galýar.

Ýaşlar onlarça ýyllap ilatyň 47%-den geçen garyplyk derejesiniň astynda kösenýärler.

Ýaşlarda işsizlik 22,8%-e, inflýasiýanyň derejesi bolsa 45,2%-e ýetdi.

Reisiniň Dini lideriň oruntutary bolmagyna garaşylýardy. Hamaney Reisini ünsli taýýarlamak üçin ýyllaryny bagş etdi we onuň ölümi Eýranyň geljegi boýunça käbir nämälimlikleri döretdi. Emma Reisiniň wertolýoty düşüp, ol we ýoldaşlary ölmezden öň Hamaneyiň Reisini goldama babatda pikirini üýtgedendigi barada gep-gürrüňlerem bar.

Hamaney ogly Müjtebany potensial oruntutar hökmünde öňe

çykaryp biler. Emma oruntutaryň öz maşgalasyndan saýlanmagyny gadagan edýän ýörite kanunyň ýoklugy bilen birlikde Eýranyň syýasy, ideologiki, taryhy baglanyşygy bu hemläni diýseň jedelli ýagdaýa öwürýär.

Düýpli çekişme bolmazdan beýle başlangyjyň kabul ediljegi o diýen mümkin däl. Eýranyň kanunlaryna laýyklykda, prezidentiň birinji orunbasary wagtlaýyn prezidentiň wezipesini ýerine ýetirip bilýär we täze prezidentiň saýlawlarynyň elli günün dowamynda geçirilmegi gerek.

Şuňa esaslanyp, prezidentiň birinji orinbasaty Muhammet Muhbir Dini lider Hamaneyiň tassyklamagy bilen prezidentiň wezipesini wagtlaýyn ýerine ýetirijilige bellendi.

Muhbir radikal topara degişliligi bilen tanalýar. Ol Ysraýyl bilen çaknyşygynda «Hamasa» berýän goldawynyň ýany bilen ABŞ-dyr Ýewropa garşy-da dostlukly garaýyşda däl.

Muhbiriň Russiýa bilen gatnaşyklary dolandyrmak bilen birlikde Eýranyň daşarky gatnaşyklarynda hem möhüm jogapkärçilikleri bar. Ol täze ýaraglaryň getirilişi boýunça ylalaşyklary baglaşmak üçin ýokary düzümlü eýranly howpsuzlyk işgärleri bilen Moskwa gidipdi.

Muhbiriň özüni milliardlarça dollarlyk maliýe imperiýasy bolan «Setadyň» başyna hut özi saýlan Dini lider bilenem ýakyndan gatnaşyklary bar.

Eýranyň geljekki prezidenti birnäçe kynçylyklaryň hötdesinden gelmeli bolar. Inflýasiýanyň çaltlyk bilen ýokary döwri ykdysadyýetiňem ýagdaýy agyr.

Halkara arenada Eýran ABŞ-da, Ýewropada we birnäçe Ýakyn Gündogar ýurdunda sebitdäki durnuklylygy bozýan milisiýa otrýadlaryna we wekillerine yzygiderli goldaw berip gelýändigini üçin halanmaýar.

Munuň özi haýsydyr bir täze syýasatçynyň döwlet dolandyryşyny ýa-da hökümeti ele salmagy üçin kyn döwür. Emma Eýranda saýlawlar indiki prezidentiň ýa-da daşary işler ministriniň kim boljagyny kesgitlemeýär, ahyrky kararlary režimi dolandyrýanlar we beýleki güýç toparlary kabul edýär. Eýranda prezidentlige kandidaturasyny goýanlaryň ilki bilen Konstitusiyasyny Goraýjylar Geňeşi tarapyndan tassyklanmagy

gerek. Bu meşhur kandidatlaryň ýygy-ýyggydan ret edilýändigini aňladýar we bulam eýran halkynyň eradasyny püçege çykarýar. Prezidentiň potensial alternatiwalarynyň üstünde pikir alşylanda, Daşary işer ministri Hüseýin Emir Abdullahiýanyň öldürilendigini we ýerine birini bellemegiň gerekdigini-de aýtmak gerek.

Emir Abdullahiýanyň general Kasym Süleýmany bilen ýakyn gatnaşygyndan oňa miras galan Rewolýusion gwardiýa bilen ýakyn gatnaşyklary bardy we ýadro ylalaşygyny soňlandyrmakda aýyplanýardy.

Eýranyň «hamasçy» lider Ysmaýyl Heniýýe bilen gepleşikleri geçirmek üçin bellän adamy-da şoldy.

Emir Abdullahiýanyň syýasy işler boýunça orunbasary Bakiri Kani häzir ministriň wezipesini wagtlaýyn ýerine ýetiriji bolup otyr. Olam Günbatara garşy radikal garaýyşly adamlaryň biri. Emma Eýranyň Ýakyn Gündogarda oýnaýan merkezi roly, Russiýa we Hytaý bilen ösýän gatnaşyklary göz önüne tutulanda, täze lideriň global meseleleriň üstünde agramly täsiri bolar. Emma prezident we daşary işler ministriniň wezipelerine geçip biläýjek kandidatlaryň we hatda Dini lideriň oruntutarynyň Eýranyň häzirkki syýasy ugurlaryny dowam etdirmegine garaşylýar. Bulardan eýran jemgyýetini azatlyga çykarmak ýa-da dünýä bilen, ABŞ-dyr Günbatar bilen gatnaşyklary kadalaşdyrmak garaşylmaýar.

Munuň wagty heniz gelmedi, siriýa režiminiň başdan geçirenini we häzirem başdan geçirýänini eýran režimi-de başyndan geçirmese, entek-entekler gelmezem.

Hüda HÜSEÝNI,
Liwanly žurnalist, syýasy analitik.

Penşenbe 06.06.2024 ý. Publisistika